פרשת מקץ

ספר בראשית · עם פירוש רש״י

נוסח המקרא: מקרא על פי המסורה (CC BY-SA), באדיבות ספריא.
פירוש רש״י: Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain), באדיבות ספריא.
הקובץ מופץ בחינם ברישיון CC BY-SA: מותר להעתיק ולהפיץ, עם ציון המקור ובאותו רישיון.
geulaquiz.com

פרק מ״א

א׳ וַיְהִי֙ מִקֵּ֣ץ שְׁנָתַ֔יִם יָמִ֖ים וּפַרְעֹ֣ה חֹלֵ֑ם וְהִנֵּ֥ה עֹמֵ֖ד עַל־הַיְאֹֽר׃

ויהי מקץ. כְּתַרְגּוּמוֹ מִסּוֹף, וְכָל לְשׁוֹן קֵץ סוֹף הוּא׃

על היאר. כָּל שְׁאָר נְהָרוֹת אֵינָם קְרוּיִין יְאוֹרִים חוּץ מִנִּילוּס, מִפְּנֵי שֶׁכָּל הָאָרֶץ עֲשׂוּיִם יְאוֹרִים יְאוֹרִים בִּידֵי אָדָם וְנִילוּס עוֹלֶה בְּתוֹכָם וּמַשְׁקֶה אוֹתָם, לְפִי שֶׁאֵין גְּשָׁמִים יוֹרְדִין בְּמִצְרַיִם תָּדִיר כִּשְׁאָר אֲרָצוֹת׃

ב׳ וְהִנֵּ֥ה מִן־הַיְאֹ֖ר עֹלֹ֑ת שֶׁ֚בַע פָּר֣וֹת יְפ֣וֹת מַרְאֶ֔ה וּבְרִיאֹ֖ת בָּשָׂ֑ר וַתִּרְעֶ֖ינָה בָּאָֽחוּ׃

יפות מראה. סִימָן הוּא לִימֵי שִׂבְעָה, שֶׁהַבְּרִיּוֹת נִרְאוֹת יָפוֹת זוֹ לָזוֹ, שֶׁאֵין עַיִן בְּרִיָּה צָרָה בַּחֲבֶרְתָּהּ׃

באחו. בָּאֲגַם, מריש״ק בְּלַעַז, כְּמוֹ יִשְׂגֶּא אָחוּ (איוב ח׳)׃

ג׳ וְהִנֵּ֤ה שֶׁ֙בַע֙ פָּר֣וֹת אֲחֵרוֹת֙ עֹל֣וֹת אַחֲרֵיהֶ֔ן מִן־הַיְאֹ֖ר רָעוֹת֙ מַרְאֶ֔ה וְדַקּ֖וֹת בָּשָׂ֑ר וַתַּעֲמֹ֨דְנָה֙ אֵ֣צֶל הַפָּר֔וֹת עַל־שְׂפַ֖ת הַיְאֹֽר׃

ודקות בשר. טינב״ש בְּלַעַז, לְשׁוֹן דַּק׃

ד׳ וַתּ֨אכַלְנָ֜ה הַפָּר֣וֹת רָעוֹת֙ הַמַּרְאֶ֔ה וְדַקֹּ֖ת הַבָּשָׂ֑ר אֵ֚ת שֶׁ֣בַע הַפָּר֔וֹת יְפֹ֥ת הַמַּרְאֶ֖ה וְהַבְּרִיאֹ֑ת וַיִּיקַ֖ץ פַּרְעֹֽה׃

ותאכלנה. סִימָן שֶׁתְּהֵא כָּל שִׂמְחַת הַשָּׂבָע נִשְׁכַּחַת בִּימֵי הָרָעָב׃

ה׳ וַיִּישָׁ֖ן וַיַּחֲלֹ֣ם שֵׁנִ֑ית וְהִנֵּ֣ה | שֶׁ֤בַע שִׁבֳּלִים֙ עֹלֹ֣ות בְּקָנֶ֔ה אֶחָ֖ד בְּרִיאֹ֣ות וְטֹבֹֽות׃

בקנה אחת. טוד״ל בְּלַעַז׃

בריאות. שיינ״ש בְּלַעַז׃

ו׳ וְהִנֵּ֣ה שֶׁ֤בַע שִׁבֳּלִים֙ דַּקּ֣וֹת וּשְׁדוּפֹ֣ת קָדִ֔ים צֹמְחֹ֖ות אַחֲרֵיהֶֽן׃

ושדופת. הלייא״ש בְּלַעַז, שְׁקִיפָן קִדּוּם, חֲבוּטוֹת, לְשׁוֹן מַשְׁקוֹף הֶחָבוּט תָּמִיד עַל יְדֵי הַדֶּלֶת הַמַּכָּה עָלָיו׃

קדים. רוּחַ מִזְרָחִית, שֶׁקּוֹרִין בי״סא בְּלַעַז׃

ז׳ וַתִּבְלַעְנָ֣ה הַשִּׁבֳּלִ֣ים הַדַּקֹּ֔ות אֵ֚ת שֶׁ֣בַע הַשִּׁבֳּלִ֣ים הַבְּרִיאֹ֣ות וְהַמְּלֵאֹ֑ות וַיִּיקַ֣ץ פַּרְעֹ֔ה וְהִנֵּ֖ה חֲלֽוֹם׃

הבריאות. שיינ״ש בְּלַעַז׃

והנה חלום. וְהִנֵּה נִשְׁלַם חֲלוֹם שֶׁלֹּם לְפָנָיו וְהַצָּרַךְ לְפוֹתְרִים׃

ח׳ וַיְהִ֣י בַבֹּ֔קֶר וַתִּפָּ֥עֶם רוּח֖וֹ וַיִּשְׁלַ֣ח וַיִּקְרָ֗א אֶת־כָּל־חַרְטֻמֵּ֤י מִצְרַ֙יִם֙ וְאֶת־כָּל־חֲכָמֶ֔יהָ וַיְסַפֵּ֥ר פַּרְעֹ֛ה לָהֶ֖ם אֶת־חֲלֹמ֑וֹ וְאֵין־פּוֹתֵ֥ר אוֹתָ֖ם לְפַרְעֹֽה׃

ותפעם רוחו. וּמְתַרְפָּא רוּחֵיהּ, מְקַשְׁקֶשֶׁת בְּתוֹכוֹ כְּפַעֲמוֹן; וּבְנְבוּכַדְנֶצַּר אוֹמֵר, וַתִּתְפָּעֶם רוּחוֹ (דניאל ב׳), לְפִי שֶׁהָיוּ שָׁם שְׁתֵּי פְּעִימוֹת, שִׁכְחַת הַחֲלוֹם וְהַעֲלָמַת פִּתְרוֹנוֹ (בראשית רבה)׃

חרטמי. הַנִּחָרִים בְּטִימֵי מֵתִים, שֶׁשּׁוֹאֲלִין בַּעֲצָמוֹת. טִימֵי הֵן עֲצָמוֹת בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּי, וּבַמִּשְׁנָה בַּיִת שֶׁהוּא מָלֵא טִימְיָא (אהלות פי״ז), מָלֵא עֲצָמוֹת׃

ואין פותר אותם לפרעה. פּוֹתְרִים הָיוּ אוֹתָם, אֲבָל לֹא לְפַרְעֹה, שֶׁלֹּא הָיָה קוֹלָן נִכְנָס בְּאָזְנָיו, וְלֹא הָיָה לוֹ קוֹרַת רוּחַ בְּפִתְרוֹנָם, שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים שֶׁבַע בָּנוֹת אַתָּה מוֹלִיד וְשֶׁבַע בָּנוֹת אַתָּה קוֹבֵר (בראשית רבה)׃

ט׳ וַיְדַבֵּ֣ר שַׂר־הַמַּשְׁקִ֗ים אֶת־פַּרְעֹה֙ לֵאמֹ֔ר אֶת־חֲטָאַ֖י אֲנִ֥י מַזְכִּ֖יר הַיּֽוֹם׃

י׳ פַּרְעֹ֣ה קָצַ֔ף עַל־עֲבָדָ֖יו וַיִּתֵּ֣ן אֹתִ֑י בְּמִשְׁמַר֙ בֵּ֣ית שַׂר֔ הַטַּבָּחִ֖ים אֹתִ֥י וְאֶת־שַׂ֖ר הָאֹפִֽים׃

י״א וַנַּחַלְמָה חֲלוֹם בְּלַיְלָה אֶחָד אֲנִי וְהוּא אִישׁ כִּפְתְרוֹן חֲלֹמוֹ חָלָמְנוּ׃

איש כפתרון חלמו. חֲלוֹם הָרָאוּי לַפִּתְרוֹן שֶׁנִּפְתַּר לָנוּ וְדוֹמֶה לוֹ׃

י״ב וְשָׁם אִתָּנוּ נַעַר עִבְרִי עֶבֶד לְשַׂר הַטַּבָּחִים וַנְּסַפֶּר־לוֹ וַיִּפְתָּר־לָנוּ אֶת־חֲלֹמֹתֵינוּ אִישׁ כַּחֲלֹמוֹ פָּתָר׃

נער עברי עבד. אֲרוּרִים הָרְשָׁעִים, שֶׁאֵין טוֹבָתָם שְׁלֵמָה, מַזְכִּירוֹ בִּלְשׁוֹן בִּזָּיוֹן׃

נער. שׁוֹטֶה וְאֵין רָאוּי לְגְדֻלָּה׃

עברי. אֲפִלּוּ לְשׁוֹנֵנוּ אֵינוֹ מַכִּיר׃

עבד. וְכָתוּב בְּנִמּוּסֵי מִצְרִים שֶׁאֵין עֶבֶד מוֹלֵךְ וְלֹא לוֹבֵשׁ בִּגְדֵי שָׂרִים׃

איש כחלמו. לְפִי הַחֲלוֹם וְקָרוֹב לְעִנְיָנוֹ׃

י״ג וַיְהִי כַּאֲשֶׁר פָּתַר־לָנוּ כֵּן הָיָה אֹתִי הֵשִׁיב עַל־כַּנִּי וְאֹתוֹ תָלָה׃

השיב על כני. פַּרְעֹה, הַנִּזְכָּר לְמַעְלָה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר פַּרְעֹה קָצַף עַל עֲבָדָיו; חֲרִי מִקְרָא קָצַר לָשׁוֹן, וְלֹא פֵּרֵשׁ מִי הֵשִׁיב, לְפִי שֶׁאֵין צָרִיךְ לְפָרֵשׁ; מִי הֵשִׁיב? מִי שֶׁבִּיָּדוֹ לְהָשִׁיב, וְהוּא פַּרְעֹה; וְכֵן דֶּרֶךְ כָּל מִקְרָאוֹת קְצָרִים, עַל מִי שֶׁעָלָיו לַעֲשׂוֹת הֵם סוֹתְמִים אֶת הַדָּבָר׃

י״ד וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וַיִּקְרָא אֶת־יוֹסֵף וַיְרִיצֻהוּ מִן־הַבּוֹר וַיְגַלַּח וַיְחַלֵּף שִׂמְלֹתָיו וַיָּבֹא אֶל־פַּרְעֹה׃

מן הבור. מִן בֵּית הַסֹּהַר שֶׁהוּא עָשׁוּי כְּמִין גֻּמָּא, וְכֵן כָּל בּוֹר שֶׁמַּמְקְרָא לְשׁוֹן גֻּמָּא הוּא, וְאַף אִם אֵין בּוֹ מַיִם קָרוּי בּוֹר, פוש״א בְּלַעַז׃

ויגלח. מִפְּנֵי כְּבוֹד הַמַּלְכוּת (בראשית רבה)׃

ט״ו וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף חֲלוֹם חָלַמְתִּי וּפֹתֵר אֵין אֹתוֹ וַאֲנִי שָׁמַעְתִּי עָלֶיךָ לֵאמֹר תִּשְׁמַע חֲלוֹם לִפְתֹּר אֹתוֹ׃

תשמע חלום לפתר אתו. תַּאֲזִין וְתָבִין חֲלוֹם לִפְתֹּר אוֹתוֹ׃

תשמע. לְשׁוֹן הֲבָנָה וְהַאֲזָנָה, כְּמוֹ שׁוֹמֵעַ יוֹסֵף, אֲשֶׁר לֹא תִשְׁמַע לְשׁוֹנוֹ, אנטינ״דרא בְּלַעַז׃

ט״ז וַיַּעַן יוֹסֵף אֶת־פַּרְעֹה לֵאמֹר בִּלְעָדָי אֱלֹהִים יַעֲנֶה אֶת־שְׁלוֹם פַּרְעֹה׃

בלעדי. אֵין הַחָכְמָה מְשֻׁלִּי, אֶלָּא אֱלֹהִים יַעֲנֶה – יִתֵּן עֲנִיָּה בְּפִי – לִשְׁלוֹם פַּרְעֹה׃

י״ז וַיְדַבֵּר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף בַּחֲלֹמִי הִנְנִי עֹמֵד עַל־שְׂפַת הַיְאֹר׃

י״ח וְהִנֵּה מִן־הַיְאֹר עֹלֹת שֶׁבַע פָּרוֹת בְּרִיאוֹת בָּשָׂר וִיפֹת תֹּאַר וַתִּרְעֶינָה בָּאָחוּ׃

י״ט וְהִנֵּה שֶׁבַע־פָּרוֹת אֲחֵרוֹת עֹלוֹת אַחֲרֵיהֶן דַּלּוֹת וְרָעוֹת תֹּאַר מְאֹד וְרַקּוֹת בָּשָׂר לֹא־רָאִיתִי כָהֵנָּה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם לָרֹעַ׃

דלות. כְּחוּשׁוֹת, כְּמוֹ מַדּוּעַ אַתָּה כָּכָה דַּל, דְּאַמְנוֹן (שמואל ב י״ג)׃

ורקות בשר. כָּל לְשׁוֹן רַקּוֹת שֶׁבַּמִּקְרָא חַסְרֵי בָשָׂר, וּבְלַעַז בלוא״ש׃

כ׳ וַתֹּאכַלְנָה הַפָּרוֹת הָרַקּוֹת וְהָרָעוֹת אֵת שֶׁבַע הַפָּרוֹת הָרִאשֹׁנוֹת הַבְּרִיאֹת׃

כ״א וַתָּבֹאנָה אֶל־קִרְבָּנָה וְלֹא נוֹדַע כִּי־בָאוּ אֶל־קִרְבָּנָה וּמַרְאֵיהֶן רַע כַּאֲשֶׁר בַּתְּחִלָּה וָאִיקָץ׃

כ״ב וָאֵרֶא בַּחֲלֹמִי וְהִנֵּה | שֶׁבַע שִׁבֳּלִים עֹלֹת בְּקָנֶה אֶחָד מְלֵאוֹת וְטֹבוֹת׃

כ״ג וְהִנֵּה שֶׁבַע שִׁבֳּלִים צֲנֻמוֹת דַּקּוֹת שְׁדֻפוֹת קָדִים צֹמְחוֹת אַחֲרֵיהֶם׃

צנומות. צוּנְמָא בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּי סֶלַע, חֲרֵי הֵן כְּעֵץ בְּלִי לְחְלוּחַ וְקָשׁוֹת כְּסֶלַע, וְתַרְגּוּמוֹ נָצָן לָקֻיָּן, נָצָן – אֵין בָּהֶם אֶלָּא הַנֵּץ, לְפִי שֶׁנִּתְרוֹקְנוּ מִן הַזֶּרַע׃

כ״ד וְתִבְלַעְנָה הַשִּׁבֹּלִים הַדַּקּוֹת אֵת שֶׁבַע הַשִּׁבֳּלִים הַטֹּבוֹת וָאֹמַר אֶל־הַחַרְטֻמִּים וְאֵין מַגִּיד לִי׃

כ״ה וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־פַּרְעֹה חֲלוֹם פַּרְעֹה אֶחָד הוּא אֵת אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עֹשֶׂה הִגִּיד לְפַרְעֹה׃

כ״ו שֶׁבַע פָּרֹת הַטֹּבֹת שֶׁבַע שָׁנִים הֵנָּה וְשֶׁבַע הַשִּׁבֳּלִים הַטֹּבֹת שֶׁבַע שָׁנִים הֵנָּה חֲלוֹם אֶחָד הוּא׃

> **שבע שנים ושבע שנים.** כֵּלֶךְ אֵינָן אֶלָּא שֶׁבַע, וַאֲשֶׁר נִשְׁנָה הַחֲלוֹם פְּעָמַיִם, לְפִי שֶׁהַדָּבָר מְזֻמָּן כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ לוֹ בַּסּוֹף **ועל השנות החלום וגו׳** בְּשֶׁבַע שָׁנִים הַטּוֹבוֹת נֶאֱמַר **הגיד לפרעה** לְפִי שֶׁהָיָה סָמוּךְ וּבְשֶׁבַע שְׁנֵי רָעָב נֶאֱמַר **הראה את פרעה**, לְפִי שֶׁהָיָה הַדָּבָר מֻפְלָג וְרָחוֹק, נוֹפֵל בּוֹ לְשׁוֹן מַרְאֶה׃

כ״ז וְשֶׁבַע הַפָּרוֹת הָרַקּוֹת וְהָרָעֹת הָעֹלֹת אַחֲרֵיהֶן שֶׁבַע שָׁנִים הֵנָּה וְשֶׁבַע הַשִּׁבֳּלִים הָרֵקוֹת שְׁדֻפוֹת הַקָּדִים יִהְיוּ שֶׁבַע שְׁנֵי רָעָב׃

כ״ח הִוא הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל־פַּרְעֹה אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עֹשֶׂה הֶרְאָה אֶת־פַּרְעֹה׃

כ״ט הִנֵּה שֶׁבַע שָׁנִים בָּאוֹת שָׂבָע גָּדוֹל בְּכֹל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃

ל׳ וְקָמוּ שֶׁבַע שְׁנֵי רָעָב אַחֲרֵיהֶן וְנִשְׁכַּח כָּל־הַשָּׂבָע בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְכִלָּה הָרָעָב אֶת־הָאָרֶץ׃

> **ונשכח כל השבע.** הוּא פִּתְרוֹן הַבְּלִיעָה׃

ל״א וְלֹא־יִוָּדַע הַשָּׂבָע בָּאָרֶץ מִפְּנֵי הָרָעָב הַהוּא אַחֲרֵי־כֵן כִּי־כָבֵד הוּא מְאֹד׃

> **ולא יודע השבע.** הוּא פִּתְרוֹן **״ולא נודע כי באו אל קרבנה״**׃

ל״ב וְעַל הִשָּׁנוֹת הַחֲלוֹם אֶל־פַּרְעֹה פַּעֲמָיִם כִּי־נָכוֹן הַדָּבָר מֵעִם הָאֱלֹהִים וּמְמַהֵר הָאֱלֹהִים לַעֲשֹׂתוֹ׃

> **נכון.** מְזֻמָּן׃

ל״ג וְעַתָּה יֵרֶא פַּרְעֹה אִישׁ נָבוֹן וְחָכָם וִישִׁיתֵהוּ עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃

ל״ד יַעֲשֶׂה פַּרְעֹה וְיַפְקֵד פְּקִדִים עַל־הָאָרֶץ וְחִמֵּשׁ אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשֶׁבַע שְׁנֵי הַשָּׂבָע׃

> **וחמש.** כְּתַרְגּוּמוֹ וְיָזְרִזוּן ; וְכֵן וַחֲמֻשִׁים (שמות י״ג)׃

ל״ה וְיִקְבְּצוּ אֶת־כָּל־אֹכֶל הַשָּׁנִים הַטֹּבוֹת הַבָּאֹת הָאֵלֶּה וְיִצְבְּרוּ־בָר תַּחַת יַד־פַּרְעֹה אֹכֶל בֶּעָרִים וְשָׁמָרוּ׃

> **את כל אכל.** שֵׁם דָּבָר הוּא, לְפִיכָךְ טַעֲמוֹ בָּאֶלֶ״ף וְנָקוּד בְּפַתָּח קָטָן, וְאוֹכֶל שֶׁהוּא פֹּעַל, כְּגוֹן כִּי כָּל אֹכֵל חֵלֶב, טַעֲמוֹ לְמַטָּה בַּכַּ״ף, וְנָקוּד קָמָץ קָטָן׃
>
> **תחת יד פרעה.** בִּרְשׁוּתוֹ וּבְאוֹצְרוֹתָיו׃

ל״ו וְהָיָה הָאֹכֶל לְפִקָּדוֹן לָאָרֶץ לְשֶׁבַע שְׁנֵי הָרָעָב אֲשֶׁר תִּהְיֶיןָ בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וְלֹא־תִכָּרֵת הָאָרֶץ בָּרָעָב׃

> **והיה האכל.** הַצָּבוּר כְּשֶׁאָר פִּקָּדוֹן הַנָּגוּז לְקִיּוּם הָאָרֶץ׃

ל״ז וַיִּיטַב הַדָּבָר בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי כָּל־עֲבָדָיו׃

ל״ח וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־עֲבָדָיו הֲנִמְצָא כָזֶה אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ אֱלֹהִים בּוֹ׃

> **הנמצא כזה.** הֲנִשְׁכַּח כְּדֵין ? אִם גִּלְּךָ וּנְבַקְּשֶׁנּוּ, הֲנִמְצָא כְּמוֹהוּ ? הֲנִמְצָא לְשׁוֹן תְּמִיהָה ; וְכֵן כָּל הֵ״א הַמְשַׁמֶּשֶׁת בְּרֹאשׁ תֵּבָה וּנְקוּדָה בְּחַטַף פַּתָּח׃

ל״ט וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף אַחֲרֵי הוֹדִיעַ אֱלֹהִים אוֹתְךָ אֶת־כָּל־זֹאת אֵין־נָבוֹן וְחָכָם כָּמוֹךָ׃

> **אין נבון וחכם כמוך.** לְבַקֵּשׁ אִישׁ נָבוֹן וְחָכָם שֶׁאָמַרְתָּ, לֹא נִמְצָא כָמוֹךָ׃

מ׳ אַתָּה תִּהְיֶה עַל־בֵּיתִי וְעַל־פִּיךָ יִשַּׁק כָּל־עַמִּי רַק הַכִּסֵּא אֶגְדַּל מִמֶּךָּ׃

ישק. יִתְּזֵן, יִתְפָּרְנֵס – כָּל צָרְכֵי עַמִּי יִהְיוּ נַעֲשִׂים עַל יָדְךָ, כְּמוֹ נִשָּׁקוּ בַּר (תהילים ב׳), גרני״שון בְּלַעַז:

רק הכסא. שֶׁיִּהְיוּ קוֹרִין לִי מֶלֶךְ:

כסא. לְשׁוֹן שֵׁם הַמְּלוּכָה, כְּמוֹ וַיְגַדֵּל אֶת כִּסְאוֹ מִכִּסֵּא אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ (מלכים א ׳א׳):

מ״א **וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף רְאֵה֙ נָתַ֣תִּי אֹתְךָ֔ עַ֖ל כָּל־אֶ֥רֶץ מִצְרָֽיִם׃**

נתתי אתך. מַנִּיתִי יָתְךָ, וְאַע״פ כֵּן לְשׁוֹן נְתִינָה הוּא, כְּמוֹ וּלְתִתְךָ עֶלְיוֹן (דברים כ״ו); בֵּין לִגְדֻלָּה בֵּין לִשְׁפָלוּת נוֹפֶל לְשׁוֹן נְתִינָה עָלָיו, כְּמוֹ נָתַתִּי אֶתְכֶם נִבְזִים וּשְׁפָלִים (מלאכי ב׳):

מ״ב **וַיָּ֤סַר פַּרְעֹה֙ אֶת־טַבַּעְתּ֔וֹ מֵעַ֖ל יָד֑וֹ וַיִּתֵּ֣ן אֹתָ֔הּ עַל־יַ֖ד יוֹסֵ֑ף וַיַּלְבֵּ֤שׁ אֹתוֹ֙ בִּגְדֵי־שֵׁ֔שׁ וַיָּ֥שֶׂם רְבִ֖ד הַזָּהָ֥ב עַל־צַוָּארֽוֹ׃**

ויסר פרעה את טבעתו. נְתִינַת טַבַּעַת הַמֶּלֶךְ הִיא אוֹת לְמִי שֶׁנּוֹתְנָהּ לוֹ לִהְיוֹת שֵׁנִי לוֹ לִגְדֻלָּה:

בגדי שש. דְּבַר חֲשִׁיבוּת הוּא בְּמִצְרַיִם:

רביד. עָנָק, וְעַל שֶׁהוּא רָצוּף בְּטַבָּעוֹת קָרוּי רְבִיד וְכֵן מַרְבַדִּים רָבַדְתִּי עַרְשִׂי (משלי ז׳) – רִצַּפְתִּי עַרְשִׂי מַרְצָפוֹת, בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה מַקֵּף רוֹבְדִין שֶׁל אֶבֶן, עַל הָרֹבֶד שֶׁבָּעֲזָרָה, וְהִיא רִצְפָּה:

מ״ג **וַיַּרְכֵּ֣ב אֹת֔וֹ בְּמִרְכֶּ֥בֶת הַמִּשְׁנֶ֖ה אֲשֶׁר־לוֹ֑ וַיִּקְרְא֥וּ לְפָנָ֖יו אַבְרֵ֑ךְ וְנָת֣וֹן אֹת֔וֹ עַ֖ל כָּל־אֶ֥רֶץ מִצְרָֽיִם׃**

במרכבת המשנה. הַשְּׁנִיָּה לְמֶרְכַּבְתּוֹ, הַמְהֻלָּכֶת אֵצֶל שֶׁלּוֹ:

אברך. כְּתַרְגּוּמוֹ ״דֵּין אַבָּא לְמַלְכָּא״, רַךְ בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּי (נ״א רוֹמִי) מֶלֶךְ; בְּהַשְׁתָּפִין לָא רֵיכָא וְלֹא בַּר רֵיכָא, וּבְדִבְרֵי אַגָּדָה דָּרַשׁ רַבִּי יְהוּדָה אַבְרֵךְ זֶה יוֹסֵף שֶׁהוּא אָב בְּחָכְמָה וְרַךְ בַּשָּׁנִים, אָמַר לוֹ רַ׳ יוֹסֵי בֶּן דַּרְמַסְקִית עַד מָתַי אַתָּה מְעַוֵּת עָלֵינוּ אֶת הַכְּתוּבִים? אֵין אַבְרֵךְ אֶלָּא לְשׁוֹן בִּרְכַּיִם, שֶׁהַכֹּל הָיוּ נִכְנָסִין וְיוֹצְאִין תַּחַת יָדוֹ, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר, וְנָתוֹן אוֹתוֹ וְגוֹ׳:

מ״ד **וַיֹּ֤אמֶר פַּרְעֹה֙ אֶל־יוֹסֵ֔ף אֲנִ֥י פַרְעֹ֖ה וּבִלְעָדֶ֑יךָ לֹא־יָרִ֤ים אִישׁ֙ אֶת־יָד֔וֹ וְאֶת־רַגְל֖וֹ בְּכָל־אֶ֥רֶץ מִצְרָֽיִם׃**

אני פרעה. שֶׁיֵּשׁ יְכֹלֶת בְּיָדִי לִגְזֹר גְּזֵרָה עַל מַלְכוּתִי, וַאֲנִי גּוֹזֵר שֶׁלֹּא יָרִים אִישׁ יָדוֹ בִּלְעָדֶיךָ, – שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּתְךָ. דְּ״אַ אֲנִי פַרְעֹה, אֲנִי אֶהְיֶה מֶלֶךְ, וּבִלְעָדֶיךָ וְגוֹ׳ וְזֶהוּ דֶּגְמַת רַק הַכִּסֵּא:

את ידו ואת רגלו. כְּתַרְגּוּמוֹ:

מ״ה **וַיִּקְרָ֤א פַרְעֹה֙ שֵׁם־יוֹסֵ֔ף צָפְנַ֖ת פַּעְנֵ֑חַ וַיִּתֶּן־לוֹ֙ אֶת־אָסְנַ֣ת בַּת־פּוֹטִי־פֶ֔רַע כֹּהֵ֖ן אֹ֣ן לְאִשָּׁ֑ה וַיֵּצֵ֥א יוֹסֵ֖ף עַל־אֶ֥רֶץ מִצְרָֽיִם׃** *(בספרי תימן פּוֹטִיפֶרַע כתיכה אחת)**

צפנת פענח. מְפָרֵשׁ הַצְּפוּנוֹת; וְאֵין לְפַעְנֵחַ דִּמְיוֹן בַּמִּקְרָא:

פוטיפרע. הוּא פּוֹטִיפַר, וְנִקְרָא פּוֹטִיפֶרַע עַל שֶׁנִּסְתָּרֵס מֵאֵלָיו, לְפִי שֶׁחָמַד אֶת יוֹסֵף לְמִשְׁכַּב זָכָר (סוטה י״ג):

מ״ו **וְיוֹסֵ֗ף בֶּן־שְׁלֹשִׁ֤ים שָׁנָה֙ בְּעָמְדוֹ֙ לִפְנֵ֣י פַּרְעֹ֣ה מֶלֶךְ־מִצְרָ֔יִם וַיֵּצֵ֥א יוֹסֵ֖ף מִלִּפְנֵ֣י פַרְעֹ֑ה וַיַּעֲבֹ֖ר בְּכָל־אֶ֥רֶץ מִצְרָֽיִם׃**

מ״ז **וַתַּ֗עַשׂ הָאָ֛רֶץ בְּשֶׁ֥בַע שְׁנֵי֖ הַשָּׂבָ֑ע לְקֹמָצִֽים׃**

ותעש הארץ. כְּתַרְגּוּמוֹ, וְאֵין הַלָּשׁוֹן נֶעֱקָר מִלְּשׁוֹן עֲשִׂיָּה:

לקמצים. קֹמֶץ עַל קֹמֶץ, יָד עַל יָד, הָיוּ אוֹצְרִים:

מ״ח **וַיִּקְבֹּ֞ץ אֶת־כָּל־אֹ֣כֶל | שֶׁ֣בַע ׀ שָׁנִ֗ים אֲשֶׁ֤ר הָיוּ֙ בְּאֶ֣רֶץ מִצְרַ֔יִם וַיִּתֵּ֥ן־אֹ֖כֶל בֶּֽעָרִ֑ים אֹ֚כֶל שְׂדֵ֣ה הָעִ֔יר אֲשֶׁ֥ר סְבִיבֹתֶ֖יהָ נָתַ֥ן בְּתוֹכָֽהּ׃**

אכל שדה העיר אשר סביבתיה נתן בתוכה. שֶׁכָּל אֶרֶץ וְאֶרֶץ מַעֲמֶדֶת פֵּרוֹתֶיהָ, וְנוֹתְנִין בַּתְּבוּאָה מֵעֲבַר הַמָּקוֹם, וּמַעֲמִיד אֶת הַתְּבוּאָה מִלְּרַקֵּב:

מ״ט **וַיִּצְבֹּ֤ר יוֹסֵף֙ בָּ֣ר כְּח֣וֹל הַיָּ֔ם הַרְבֵּ֥ה מְאֹ֖ד עַד כִּי־חָדַ֣ל לִסְפֹּ֑ר כִּי־אֵ֖ין מִסְפָּֽר׃**

עד כי חדל לספר. עַד כִּי חָדַל לוֹ הַסּוֹפֵר לִסְפֹּר, וְהֵרֵי זֶה מִקְרָא קָצָר:

כי אין מספר. לְפִי שֶׁאֵין מִסְפָּר, וַהֲרֵי כִּי מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן דְּהָא:

נ׳ **וּלְיוֹסֵף יֻלַּד־שְׁנֵי בָנִים בְּטֶרֶם תָּבוֹא שְׁנַת הָרָעָב אֲשֶׁר יָלְדָה־לּוֹ אָסְנַת בַּת־פּוֹטִי פֶרַע** *(בספרי תימן פּוֹטִיפֶרַע בתיבה אחת)* **כֹּהֵן אֹן:**

בטרם תבא שנת הרעב. מִכָּאן שֶׁאָדָם אָסוּר לְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ בִּשְׁנֵי רְעָבוֹן (תענית י״א):

נ״א **וַיִּקְרָא יוֹסֵף אֶת־שֵׁם הַבְּכוֹר מְנַשֶּׁה כִּי־נַשַּׁנִי אֱלֹהִים אֶת־כָּל־עֲמָלִי וְאֵת כָּל־בֵּית אָבִי:**

נ״ב **וְאֵת שֵׁם הַשֵּׁנִי קָרָא אֶפְרַיִם כִּי־הִפְרַנִי אֱלֹהִים בְּאֶרֶץ עָנְיִי:**

נ״ג **וַתִּכְלֶינָה שֶׁבַע שְׁנֵי הַשָּׂבָע אֲשֶׁר הָיָה בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם:**

נ״ד **וַתָּחֶלְנָה שֶׁבַע שְׁנֵי הָרָעָב לָבוֹא כַּאֲשֶׁר אָמַר יוֹסֵף וַיְהִי רָעָב בְּכָל־הָאֲרָצוֹת וּבְכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם הָיָה לָחֶם:**

נ״ה **וַתִּרְעַב כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּצְעַק הָעָם אֶל־פַּרְעֹה לַלָּחֶם וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה לְכָל־מִצְרַיִם לְכוּ אֶל־יוֹסֵף אֲשֶׁר־יֹאמַר לָכֶם תַּעֲשׂוּ:**

ותרעב כל ארץ מצרים. שֶׁהִרְקִיבָה תְּבוּאָתָם שֶׁאָצְרוּ חוּץ מִשֶּׁל יוֹסֵף:

אשר יאמר לכם תעשו. לְפִי שֶׁהָיָה יוֹסֵף אוֹמֵר לָהֶם שֶׁימּוֹלוּ, וּכְשֶׁבָּאוּ אֵצֶל פַּרְעֹה וְאוֹמְרִים: כָּךְ הוּא אוֹמֵר לָנוּ, אָמַר לָהֶם: וְלָמָּה לֹא צָבְרָתֶם בָּר, וַהֲלֹא הִכְרִיז לָכֶם שֶׁשְּׁנֵי הָרָעָב בָּאִים? אָמְרוּ לוֹ: אָסַפְנוּ הַרְבֵּה וְהִרְקִיבָה, אָמַר לָהֶם: אִם כֵּן, כָּל אֲשֶׁר יֹאמַר לָכֶם תַּעֲשׂוּ; הֲרֵי גְּזֵר עַל הַתְּבוּאָה וְהִרְקִיבָה, מַה אִם יִגְזֹר עָלֵינוּ וְנָמוּת!

נ״ו **וְהָרָעָב הָיָה עַל כָּל־פְּנֵי הָאָרֶץ וַיִּפְתַּח יוֹסֵף אֶת־כָּל־אֲשֶׁר בָּהֶם וַיִּשְׁבֹּר לְמִצְרַיִם וַיֶּחֱזַק הָרָעָב בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם:**

על כל פני הארץ. מִי הֵם פְּנֵי הָאָרֶץ אֵלּוּ הָעֲשִׁירִים:

את כל אשר בהם. כְּתַרְגּוּמוֹ דִּי בְהוֹן עִיבוּרָא:

וישבר למצרים. שבר לְשׁוֹן מֶכֶר וּלְשׁוֹן קְנָיָן הוּא; כָּאן מְשַׁמֵּשׁ לְשׁוֹן מֶכֶר; שִׁבְרוּ לָנוּ מְעַט אֹכֶל, לְשׁוֹן קְנָיָן. וְאַל תֹּאמַר אֵינוֹ כִּי אִם בִּתְבוּאָה, שֶׁאַף בְּיַיִן וְחָלָב מָצִינוּ וּלְכוּ שִׁבְרוּ בְּלוֹא כֶסֶף וּבְלוֹא מְחִיר יַיִן וְחָלָב (ישעיהו נ״ה):

נ״ז **וְכָל־הָאָרֶץ בָּאוּ מִצְרַיְמָה לִשְׁבֹּר אֶל־יוֹסֵף כִּי־חָזַק הָרָעָב בְּכָל־הָאָרֶץ:**

וכל הארץ באו מצרימה אל יוסף לשבר, וְאִם תִּדְרְשֵׁהוּ כְּסִדְרוֹ, הָיָה צָרִיךְ לִכְתֹּב: לִשְׁבֹּר מִן יוֹסֵף:

פרק מ״ב

א׳ **וַיַּרְא יַעֲקֹב כִּי יֶשׁ־שֶׁבֶר בְּמִצְרָיִם וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְבָנָיו לָמָּה תִתְרָאוּ:**

וירא יעקב כי יש שבר במצרים. וּמַהֵיכָן רָאָה? וַהֲלֹא לֹא רָאָה אֶלָּא שָׁמַע, שֶׁנֶּאֱמַר הִנֵּה שָׁמַעְתִּי וְגוֹ׳ וּמַהוּ וַיַּרְא? רָאָה בְּאַסְפַּקְלַרְיָא שֶׁל קֹדֶשׁ שֶׁעֲתִידִין יֵשׁ לוֹ שֶׁבֶר בְּמִצְרַיִם; וְלֹא הָיְתָה נְבוּאָה מַמָּשׁ לְהוֹדִיעוֹ בְּפֵרוּשׁ שֶׁזֶּה יוֹסֵף:

למה תתראו. לָמָּה תֵּרָאוּ עַצְמְכֶם בִּפְנֵי בְנֵי יִשְׁמָעֵאל וּבְנֵי עֵשָׂו כְּאִלּוּ אַתֶּם מְבַקְּשִׁים לָכֶם אֹכֶל בְּטֶרֶם שֶׁיִּכְלֶה מַה שֶּׁבְּיָדְכֶם. וּמִפִּי אֲחֵרִים שָׁמַעְתִּי, שֶׁהוּא לְשׁוֹן כְּחִישָׁה, לָמָּה תִהְיוּ כְּחוּשִׁים בָּרָעָב, וְדוֹמֶה לוֹ וּמָרְוֵה גַּם הוּא יוֹרֵא (משלי י״א):

ב׳ **וַיֹּאמֶר הִנֵּה שָׁמַעְתִּי כִּי יֶשׁ־שֶׁבֶר בְּמִצְרַיִם רְדוּ־שָׁמָּה וְשִׁבְרוּ־לָנוּ מִשָּׁם וְנִחְיֶה וְלֹא נָמוּת:**

רדו שמה. וְלֹא אָמַר לְכוּ, רֶמֶז לְמָאתַיִם וְעֶשֶׂר שָׁנִים שֶׁנִּשְׁתַּעְבְּדוּ לְמִצְרַיִם כְּמִנְיַן רד״ו:

ג׳ **וַיֵּרְדוּ אֲחֵי־יוֹסֵף עֲשָׂרָה לִשְׁבֹּר בָּר מִמִּצְרָיִם:**

וירדו אחי יוסף. וְלֹא כָּתַב בְּנֵי יַעֲקֹב, מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ מִתְחָרְטִים בְּמְכִירָתוֹ וְנָתְנוּ לִבָּם לְהִתְנַהֵג עִמּוֹ בְּאַחְוָה וְלִפְדּוֹתוֹ בְּכָל מָמוֹן שֶׁיִּפְסְקוּ עֲלֵיהֶם:

עשרה. מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, וַהֲלֹא כְתִיב וְאֶת בִּנְיָמִין אָחִיו יוֹסֵף לֹא שָׁלַח? אֶלָּא לְעִנְיַן הָאַחְוָה הָיוּ חֲלוּקִין לִי׳ שֶׁלֹּא הָיְתָה אַהֲבַת כֻּלָּם וְשִׂנְאַת כֻּלָּם שָׁוָה לוֹ; אֲבָל לְעִנְיַן לִשְׁבֹּר בָּר כֻּלָּם לֵב אֶחָד לָהֶם (בראשית רבה):

ד׳ וְאֶת־בִּנְיָמִין אֲחִי יוֹסֵף לֹא־שָׁלַח יַעֲקֹב אֶת־אֶחָיו כִּי אָמַר פֶּן־יִקְרָאֶנּוּ אָסוֹן:

פן יקראנו אסון. וּבַבַּיִת לֹא יִקְרָאֶנּוּ? אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, מִכָּאן שֶׁהַשָּׂטָן מְקַטְרֵג בִּשְׁעַת הַסַּכָּנָה (בראשית רבה):

ה׳ וַיָּבֹאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִשְׁבֹּר בְּתוֹךְ הַבָּאִים כִּי־הָיָה הָרָעָב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן:

בתוך הבאים. מַטְמִינִין עַצְמָם שֶׁלֹּא יַכִּירוּם, לְפִי שֶׁצִּוָּה לָהֶם אֲבִיהֶם שֶׁלֹּא יִתְרָאוּ כֻּלָּם בְּפֶתַח א׳, אֶלָּא שֶׁיִּכָּנֵס כָּל א׳ בְּפִתְחוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּשָּׁלֵט בָּהֶם עַיִן הָרָע, שֶׁכֻּלָּם נָאִים וְכֻלָּם גִּבּוֹרִים:

ו׳ וְיוֹסֵף הוּא הַשַּׁלִּיט עַל־הָאָרֶץ הוּא הַמַּשְׁבִּיר לְכָל־עַם הָאָרֶץ וַיָּבֹאוּ אֲחֵי יוֹסֵף וַיִּשְׁתַּחֲווּ־לוֹ אַפַּיִם אָרְצָה:

וישתחוו לו אפים. נִשְׁתַּטְּחוּ לוֹ עַל פְּנֵיהֶם, וְכֵן כָּל הִשְׁתַּחֲוָאָה פְּשׁוּט יָדַיִם וְרַגְלַיִם הוּא:

ז׳ וַיַּרְא יוֹסֵף אֶת־אֶחָיו וַיַּכִּרֵם וַיִּתְנַכֵּר אֲלֵיהֶם וַיְדַבֵּר אִתָּם קָשׁוֹת וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מֵאַיִן בָּאתֶם וַיֹּאמְרוּ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן לִשְׁבָּר־אֹכֶל:

ויתנכר אליהם. נַעֲשָׂה לָהֶם כְּנָכְרִי בִּדְבָרִים לְדַבֵּר קָשׁוֹת:

ח׳ וַיַּכֵּר יוֹסֵף אֶת־אֶחָיו וְהֵם לֹא הִכִּרֻהוּ:

ויכר יוסף וגו׳. לְפִי שֶׁהִנִּיחָם חֲתוּמֵי זָקָן:

והם לא הכרהו. שֶׁיָּצָא מֵאֶצְלָם בְּלֹא חֲתִימַת זָקָן, וַעֲכְשָׁו בָּא בַּחֲתִימַת זָקָן (כתובות כ״ז):

וּמ״אַ **ויכר יוסף את אחיו** כְּשֶׁנִּמְסְרוּ בְיָדוֹ הִכִּיר שֶׁהֵם אֶחָיו וְרִחֵם עֲלֵיהֶם, וְהֵם לֹא הִכִּירוּהוּ כְּשֶׁנָּפַל בְּיָדָם לִנְהֹג בּוֹ אַחְוָה:

ט׳ וַיִּזְכֹּר יוֹסֵף אֶת הַחֲלֹמוֹת אֲשֶׁר חָלַם לָהֶם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מְרַגְּלִים אַתֶּם לִרְאוֹת אֶת־עֶרְוַת הָאָרֶץ בָּאתֶם:

אשר חלם להם. עֲלֵיהֶם; וְיָדַע שֶׁנִּתְקַיְּמוּ שֶׁהֲרֵי הִשְׁתַּחֲווּ לוֹ:

ערות הארץ. גִּלּוּי הָאָרֶץ – מֵהֵיכָן הִיא נוֹחָה לִכָּבֵשׁ, כְּמוֹ אֶת מִקְרֵהּ הֶעֱרָה (ויקרא כ׳), וּכְמוֹ עֹרֶם וְעֶרְיָה (יחזקאל ט״ז) וְכֵן כָּל עֶרְוָה שֶׁבַּמִּקְרָא לְ׳ גִּלּוּי, וְתַ״אֵ בְּדָקָא דְּאַרְעָא, כְּמוֹ בֶּדֶק הַבַּיִת (מלכים ב י״ב), רְעוּעַ הַבַּיִת, אֲבָל לֹא דִּקְדֵּק לְפָרְשׁוֹ אַחַר לְשׁוֹן הַמִּקְרָא:

י׳ וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו לֹא אֲדֹנִי וַעֲבָדֶיךָ בָּאוּ לִשְׁבָּר־אֹכֶל:

לא אדני. לֹא תֹּאמַר כֵּן, שֶׁהֲרֵי עֲבָדֶיךָ בָּאוּ לִשְׁבָּר אֹכֶל:

י״א כֻּלָּנוּ בְּנֵי אִישׁ־אֶחָד נָחְנוּ כֵּנִים אֲנַחְנוּ לֹא־הָיוּ עֲבָדֶיךָ מְרַגְּלִים:

כלנו בני איש אחד נחנו. נִצְנְצָה בָּהֶם רוּחַ הַקֹּדֶשׁ וּכְלָלוּהוּ עִמָּהֶם, שֶׁאַף הוּא בֶּן אֲבִיהֶם:

כנים. אֲמִתִּיִּים, כְּמוֹ כֵּן דִּבַּרְתָּ (שמות י׳), כֵּן בְּנוֹת צְלָפְחָד דּוֹבְרוֹת (במדבר כ״ז), וְעֶבְרָתוֹ לֹא כֵן בַּדָּיו (ישעיהו ט״ז):

י״ב וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם לֹא כִּי־עֶרְוַת הָאָרֶץ בָּאתֶם לִרְאוֹת:

כי ערות הארץ באתם לראות. שֶׁהֲרֵי נִכְנְסָתֶם בְּי׳ שַׁעֲרֵי הָעִיר, לָמָּה לֹא נִכְנַסְתֶּם בְּשַׁעַר א׳? (בראשית רבה):

י״ג וַיֹּאמְרוּ שְׁנֵים עָשָׂר עֲבָדֶיךָ אַחִים | אֲנַחְנוּ בְּנֵי אִישׁ־אֶחָד בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְהִנֵּה הַקָּטֹן אֶת־אָבִינוּ הַיּוֹם וְהָאֶחָד אֵינֶנּוּ:

ויאמרו שנים עשר עבדיך וגו׳. וּבְשָׁבִיל אוֹתוֹ א׳ שֶׁאֵינֶנּוּ נִתְפַּזַּרְנוּ בָּעִיר לְבַקְּשׁוֹ:

י״ד וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף הוּא אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֲלֵכֶם לֵאמֹר מְרַגְּלִים אַתֶּם:

הוא אשר דברתי. הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי שֶׁאַתֶּם מְרַגְּלִים, הוּא הָאֱמֶת וְהַנָּכוֹן, זֶהוּ לְפִי פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְרָשׁוֹ אָמַר לָהֶם וְאִלּוּ מְצָאתֶם אוֹתוֹ וְיִפְסְקוּ עֲלֵיכֶם מָמוֹן הַרְבֵּה, תִּפְדּוּהוּ? אָמְרוּ לוֹ הֵן, אָמַר לָהֶם וְאִם יֹאמְרוּ לָכֶם שֶׁלֹּא יַחֲזִירוּהוּ בְּשׁוּם מָמוֹן, מַה תַּעֲשׂוּ? אָמְרוּ לוֹ לְקַבֵּף בָּאנוּ, לַהֲרֹג אוֹ לְהֵרֵג, אָמַר לָהֶם הוּא

אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֲלֵיכֶם, לַהֲרֹג בְּנֵי הָעִיר בָּאתֶם, מְנַחֵשׁ אֲנִי בְּגָבִיעַ שֶׁלִּי שָׁשְׁנַיִם מִכֶּם הֶחֱרִיבוּ כְּרַךְ גָּדוֹל שֶׁל שְׁכֶם:

ט״ו בְּזֹאת תִּבָּחֲנוּ חַי פַּרְעֹה אִם־תֵּצְאוּ מִזֶּה כִּי אִם־בְּבֹוא אֲחִיכֶם הַקָּטֹן הֵנָּה:

חי פרעה. אִם יִחְיֶה פַּרְעֹה. כְּשֶׁהָיָה נִשְׁבָּע לַשֶּׁקֶר, הָיָה נִשְׁבָּע בְּחַיֵּי פַּרְעֹה:

אם תצאו מזה. מִן הַמָּקוֹם הַזֶּה:

ט״ז שִׁלְחוּ מִכֶּם אֶחָד וְיִקַּח אֶת־אֲחִיכֶם וְאַתֶּם הֵאָסְרוּ וְיִבָּחֲנוּ דִּבְרֵיכֶם הֲאֱמֶת אִתְּכֶם וְאִם־לֹא חַי פַּרְעֹה כִּי מְרַגְּלִים אַתֶּם:

האמת אתכם. אִם אֱמֶת אִתְּכֶם, לְפִיכָךְ ה״א נָקוּד פַּתָּח, שֶׁהוּא כְּמוֹ בִּלְשׁוֹן תְּמַהּ **ואם לא** תְּבִיאוּהוּ, **חי פרעה, כי מרגלים אתם**:

י״ז וַיֶּאֱסֹף אֹתָם אֶל־מִשְׁמָר שְׁלֹשֶׁת יָמִים:

משמר. בֵּית הָאֲסוּרִים:

י״ח וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי זֹאת עֲשׂוּ וְחְיוּ אֶת־הָאֱלֹהִים אֲנִי יָרֵא:

י״ט אִם־כֵּנִים אַתֶּם אֲחִיכֶם אֶחָד יֵאָסֵר בְּבֵית מִשְׁמַרְכֶם וְאַתֶּם לְכוּ הָבִיאוּ שֶׁבֶר רַעֲבוֹן בָּתֵּיכֶם:

בבית משמרכם. שֶׁאַתֶּם אֲסוּרִים בּוֹ עַכְשָׁו:

ואתם לכו הביאו. לְבֵית אֲבִיכֶם:

שבר רעבון בתיכם. מַה שֶּׁקָּנִיתֶם לְרַעֲבוֹן אַנְשֵׁי בָּתֵּיכֶם:

כ׳ וְאֶת־אֲחִיכֶם הַקָּטֹן תָּבִיאוּ אֵלַי וְיֵאָמְנוּ דִבְרֵיכֶם וְלֹא תָמֻתוּ וַיַּעֲשׂוּ־כֵן:

ויאמנו דבריכם. יִתְאַמְּתוּ וְיִתְקַיְּמוּ; כְּמוֹ אָמֵן אֶמֶן (במדבר ה׳), וּכְמוֹ, יֵאָמֵן נָא דְּבָרְךָ (מלכים א ח׳):

כ״א וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו אֲבָל אֲשֵׁמִים | אֲנַחְנוּ עַל־אָחִינוּ אֲשֶׁר רָאִינוּ צָרַת נַפְשׁוֹ בְּהִתְחַנְּנוֹ אֵלֵינוּ וְלֹא שָׁמָעְנוּ עַל־כֵּן בָּאָה אֵלֵינוּ הַצָּרָה הַזֹּאת:

אבל. כְּתַרְגּוּמוֹ בְּקוּשְׁטָא, וְרָאִיתִי בִּב״ר לִישָׁנָא דְּרוֹמָאָה הוּא אֲבָל – בְּרַם:

באה אלינו. טַעֲמוֹ בַּבֵּי״ת, לְפִי שֶׁהוּא בִּלְשׁוֹן עָבָר, שֶׁכְּבָר בָּאָה, וְתַרְגּוּמוֹ אֲתַת לָנָא:

כ״ב וַיַּעַן רְאוּבֵן אֹתָם לֵאמֹר הֲלוֹא אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם | לֵאמֹר אַל־תָּחֶטְאוּ בַיֶּלֶד וְלֹא שְׁמַעְתֶּם וְגַם־דָּמוֹ הִנֵּה נִדְרָשׁ:

וגם דמו. אֵתִין וְגַמִּין רְבוּיִין – דָּמוֹ וְגַם דַּם הַנָּקִי:

כ״ג וְהֵם לֹא יָדְעוּ כִּי שֹׁמֵעַ יוֹסֵף כִּי הַמֵּלִיץ בֵּינָתָם:

והם לא ידעו כי שמע יוסף. מֵבִין לְשׁוֹנָם, וּבְפָנָיו הָיוּ מְדַבְּרִים כֵּן:

כי המליץ בינתם. כִּי כְּשֶׁהָיוּ מְדַבְּרִים עִמּוֹ הָיָה הַמֵּלִיץ בֵּינֵיהֶם הַיּוֹדֵעַ לָשׁוֹן עִבְרִי וְלָשׁוֹן מִצְרִי, וְהָיָה מֵלִיץ דִּבְרֵיהֶם לְיוֹסֵף וְדִבְרֵי יוֹסֵף לָהֶם, לְכָךְ הָיוּ סְבוּרִים שֶׁאֵין יוֹסֵף מַכִּיר בְּלָשׁוֹן עִבְרִי:

המליץ. זֶה מְנַשֶּׁה:

כ״ד וַיִּסֹּב מֵעֲלֵיהֶם וַיֵּבְךְּ וַיָּשָׁב אֲלֵהֶם וַיְדַבֵּר אֲלֵהֶם וַיִּקַּח מֵאִתָּם אֶת־שִׁמְעוֹן וַיֶּאֱסֹר אֹתוֹ לְעֵינֵיהֶם:

ויסב מעליהם. נִתְרַחֵק מֵעֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא יִרְאוּהוּ בּוֹכֶה:

ויבך. לְפִי שֶׁשָּׁמַע שֶׁהָיוּ מִתְחָרְטִין:

את שמעון. הוּא הִשְׁלִיכוֹ לַבּוֹר, הוּא שֶׁאָמַר לְלֵוִי הִנֵּה בַּעַל הַחֲלֹמוֹת הַלָּזֶה בָּא (בראשית רבה). דָּבָר אַחֵר נִתְכַּוֵּן יוֹסֵף לְהַפְרִידוֹ מִלֵּוִי, שֶׁמָּא יִתְיַעֲצוּ שְׁנֵיהֶם לַהֲרֹג אוֹתוֹ:

ויאסר אתו לעיניהם. לֹא אָסְרוֹ אֶלָּא לְעֵינֵיהֶם, וְכֵיוָן שֶׁיָּצְאוּ הוֹצִיאוֹ וְהֶאֱכִילוֹ וְהִשְׁקָהוּ (בראשית רבה):

כ״ה וַיְצַו יוֹסֵף וַיְמַלְאוּ אֶת־כְּלֵיהֶם֙ בָּ֔ר וּלְהָשִׁ֥יב כַּסְפֵּיהֶ֖ם אִ֣ישׁ אֶל־שַׂקּ֑וֹ וְלָתֵ֥ת לָהֶ֛ם צֵדָ֖ה לַדָּ֑רֶךְ וַיַּ֥עַשׂ לָהֶ֖ם כֵּֽן׃

כ״ו וַיִּשְׂאוּ֙ אֶת־שִׁבְרָ֔ם עַל־חֲמֹרֵיהֶ֖ם וַיֵּלְכ֥וּ מִשָּֽׁם׃

כ״ז וַיִּפְתַּ֤ח הָאֶחָד֙ אֶת־שַׂקּ֔וֹ לָתֵ֥ת מִסְפּ֖וֹא לַחֲמֹר֑וֹ בַּמָּל֣וֹן וַיַּ֔רְא אֶת־כַּסְפּ֖וֹ וְהִנֵּ֥ה־ה֛וּא בְּפִ֥י אַמְתַּחְתּֽוֹ׃

ויפתח האחד. הוּא לֵוִי, שֶׁנִּשְׁאַר יָחִיד מִשִּׁמְעוֹן בֶּן זוּגוֹ:

במלון. בַּמָּקוֹם שֶׁלָּנוּ בַּלַּיְלָה:

אמתחתו. הוּא שַׂק:

כ״ח וַיֹּ֣אמֶר אֶל־אֶחָ֗יו הוּשַׁ֤ב כַּסְפִּי֙ וְגַם֙ הִנֵּ֣ה בְאַמְתַּחְתִּ֔י וַיֵּצֵ֥א לִבָּ֖ם וַיֶּחֶרְד֑וּ אִ֣ישׁ אֶל־אָחִ֗יו לֵאמֹר֙ מַה־זֹּ֣את עָשָׂ֣ה אֱלֹהִ֔ים לָ֖נוּ׃

וגם הנה באמתחתי. גַּם הַכֶּסֶף בּוֹ עִם הַתְּבוּאָה:

מה זאת עשה אלהים לנו. לַהֲבִיאֵנוּ לִידֵי עֲלִילָה זוֹ, שֶׁלֹּא הוּשַׁב אֶלָּא לְהִתְעוֹלֵל עָלֵינוּ:

כ״ט וַיָּבֹ֣אוּ אֶל־יַעֲקֹ֣ב אֲבִיהֶם֮ אַ֣רְצָה כְּנָעַן֒ וַיַּגִּ֣ידוּ ל֔וֹ אֵ֖ת כָּל־הַקֹּרֹ֣ת אֹתָ֑ם לֵאמֹֽר׃

ל׳ דִּבֶּ֨ר הָאִ֜ישׁ אֲדֹנֵ֣י הָאָ֗רֶץ אִתָּ֙נוּ֙ קָשׁ֔וֹת וַיִּתֵּ֥ן אֹתָ֛נוּ כְּמְרַגְּלִ֖ים אֶת־הָאָֽרֶץ׃

ל״א וַנֹּ֤אמֶר אֵלָיו֙ כֵּנִ֣ים אֲנַ֔חְנוּ לֹ֥א הָיִ֖ינוּ מְרַגְּלִֽים׃

ל״ב שְׁנֵ֤ים עָשָׂר֙ אֲנַ֣חְנוּ אַחִ֔ים בְּנֵ֥י אָבִ֖ינוּ הָאֶחָ֣ד אֵינֶ֑נּוּ וְהַקָּטֹ֗ן הַיּוֹם֙ אֶת־אָבִ֔ינוּ בְּאֶ֥רֶץ כְּנָֽעַן׃

ל״ג וַיֹּ֨אמֶר אֵלֵ֜ינוּ הָאִ֣ישׁ אֲדֹנֵ֣י הָאָ֗רֶץ בְּזֹ֤את אֵדַע֙ כִּ֣י כֵנִ֔ים אַתֶּ֖ם אַחֵיכֶ֣ם הָאֶחָ֣ד הַנִּ֣יחוּ אִתִּ֑י וְאֶת־רַעְבֹ֥ון בָּתֵּיכֶ֖ם קְח֥וּ וָלֵֽכוּ׃

ל״ד וְהָבִ֣יאוּ אֶת־אֲחִיכֶ֣ם הַקָּטֹ֔ן אֵלָ֑י וְאֵדְעָ֗ה כִּ֤י לֹא֙ מְרַגְּלִ֣ים אַתֶּ֔ם כִּ֥י כֵנִ֖ים אַתֶּ֑ם אֶת־אֲחִיכֶ֥ם אֶתֵּ֖ן לָכֶ֑ם וְאֶת־הָאָ֖רֶץ תִּסְחָֽרוּ׃

ואת הארץ תסחרו. תְּסוֹבְבוּ; וְכָל לְשׁוֹן סוֹחֲרִים וּסְחוֹרָה עַל שֵׁם שֶׁמְּחַזְּרִים וְסוֹבְבִים אַחַר הַפְּרַקְמַטְיָא:

ל״ה וַיְהִ֗י הֵ֚ם מְרִיקִ֣ים שַׂקֵּיהֶ֔ם וְהִנֵּה־אִ֥ישׁ צְרוֹר־כַּסְפּ֖וֹ בְּשַׂקּ֑וֹ וַיִּרְא֣וּ אֶת־צְרֹרֹ֧ות כַּסְפֵּיהֶ֛ם הֵ֥מָּה וַאֲבִיהֶ֖ם וַיִּירָֽאוּ׃

צרור כספו. קֶשֶׁר כַּסְפּוֹ:

ל״ו וַיֹּ֤אמֶר אֲלֵהֶם֙ יַעֲקֹ֣ב אֲבִיהֶ֔ם אֹתִ֥י שִׁכַּלְתֶּ֖ם יוֹסֵ֣ף אֵינֶ֑נּוּ וְשִׁמְעֹ֣ון אֵינֶ֗נּוּ וְאֶת־בִּנְיָמִן֙ תִּקָּ֔חוּ עָלַ֥י הָי֖וּ כָּלָּֽה׃

אתי שכלתם. מְלַמֵּד שֶׁחֲשָׁדָן שֶׁמָּא הֶרְגוּהוּ אוֹ מְכָרוּהוּ כְּיוֹסֵף:

שכלתם. כָּל מִי שֶׁבָּנָיו אֲבוּדִים קְרוּי שַׁכּוּל:

ל״ז וַיֹּ֤אמֶר רְאוּבֵן֙ אֶל־אָבִ֣יו לֵאמֹ֔ר אֶת־שְׁנֵ֥י בָנַ֖י תָּמִ֑ית אִם־לֹ֣א אֲבִיאֶ֔נּוּ אֵלֶ֖יךָ תְּנָ֣ה אֹתֹ֔ו עַל־יָדִ֖י וַאֲנִ֥י אֲשִׁיבֶ֖נּוּ אֵלֶֽיךָ׃

ל״ח וַיֹּ֣אמֶר לֹא־יֵרֵ֥ד בְּנִ֖י עִמָּכֶ֑ם כִּי־אָחִ֥יו מֵ֛ת וְה֥וּא לְבַדֹּ֖ו נִשְׁאָ֑ר וּקְרָאֲתֹ֣ו אָסֹ֔ון בַּדֶּ֣רֶךְ אֲשֶׁ֤ר תֵּלְכ֙וּ־בָ֔הּ וְהֹורַדְתֶּ֥ם אֶת־שֵׂיבָתִ֛י בְּיָג֖וֹן שְׁאֹולָֽה׃

לא ירד בני עמכם. לֹא קִבֵּל דְּבָרָיו שֶׁל רְאוּבֵן, אָמַר בְּכוֹר שׁוֹטֶה הוּא זֶה, הוּא אוֹמֵר לְהָמִית בָּנָיו, וְכִי בָּנָיו הֵם וְלֹא בָּנַי? (בראשית רבה):

פרק מ״ג

א׳ וְהָרָעָ֖ב כָּבֵ֥ד בָּאָֽרֶץ׃

ב׳ וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כִּלּוּ לֶאֱכֹל אֶת־הַשֶּׁבֶר אֲשֶׁר הֵבִיאוּ מִמִּצְרַיִם וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם אֲבִיהֶם שֻׁבוּ שִׁבְרוּ־לָנוּ מְעַט־אֹכֶל׃

כאשר כלו לאכל. יְהוּדָה אָמַר לָהֶם הַמְתִינוּ לַזֶּקֶן עַד שֶׁתִּכְלֶה פַּת מִן הַבַּיִת (בראשית רבה)׃

כאשר כלו. כַּד שֵׁצִיאוּ, וְהַמְתַרְגֵּם כַּד סַפִּיקוּ טוֹעֶה; כַּאֲשֶׁר כִּלּוּ הַגְּמַלִּים לִשְׁתּוֹת מְתַרְגֵּם כַּד סַפִּיקוּ – כְּשֶׁשָּׁתוּ דֵּי סִפּוּקָם הוּא גְּמַר שְׁתִיָּתָם; אֲבָל זֶה כַּאֲשֶׁר כִּלּוּ לֶאֱכֹל, כַּאֲשֶׁר תַּם הָאֹכֶל הוּא, וּמְתַרְגְּמִינָן כַּד שֵׁצִיאוּ׃

ג׳ וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוּדָה לֵאמֹר הָעֵד הֵעִד בָּנוּ הָאִישׁ לֵאמֹר לֹא־תִרְאוּ פָּנַי בִּלְתִּי אֲחִיכֶם אִתְּכֶם׃

העד העד. לְשׁוֹן הַתְרָאָה שֶׁפְּתָם הַתְרָאָה מַתְרֶה בּוֹ בִּפְנֵי עֵדִים, וְכֵן הַעִדֹתִי בַּאֲבוֹתֵיכֶם (ירמיהו י״א); רֵד הָעֵד בָּעָם (שמות י״ט)׃

לא תראו פני בלתי אחיכם אתכם. לֹא תִרְאוּנִי בְּלֹא אֲחִיכֶם אִתְּכֶם; וְאַנְקְלוֹס תִּרְגֵּם אֱלָהֵן כַּד אֲחוּכוֹן עִמְּכוֹן, יִשֵּׁב הַדָּבָר עַל אָפְנוֹ וְלֹא דִּקְדֵּק לְתַרְגֵּם אַחַר לְשׁוֹן הַמִּקְרָא׃

ד׳ אִם־יֶשְׁךָ מְשַׁלֵּחַ אֶת־אָחִינוּ אִתָּנוּ נֵרְדָה וְנִשְׁבְּרָה לְךָ אֹכֶל׃

ה׳ וְאִם־אֵינְךָ מְשַׁלֵּחַ לֹא נֵרֵד כִּי־הָאִישׁ אָמַר אֵלֵינוּ לֹא־תִרְאוּ פָּנַי בִּלְתִּי אֲחִיכֶם אִתְּכֶם׃

ו׳ וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל לָמָּה הֲרֵעֹתֶם לִי לְהַגִּיד לָאִישׁ הַעוֹד לָכֶם אָח׃

ז׳ וַיֹּאמְרוּ שָׁאוֹל שָׁאַל־הָאִישׁ לָנוּ וּלְמוֹלַדְתֵּנוּ לֵאמֹר הַעוֹד אֲבִיכֶם חַי הֲיֵשׁ לָכֶם אָח וַנַּגֶּד־לוֹ עַל־פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הֲיָדוֹעַ נֵדַע כִּי יֹאמַר הוֹרִידוּ אֶת־אֲחִיכֶם׃

לנו ולמולדתנו. לְמִשְׁפְּחוֹתֵנוּ. וּמִדְרָשׁוֹ אַפְלוּ עֲצֵי עֲרִיסוֹתֵנוּ גִּלָּה לָנוּ׃

ונגד לו. שֶׁיֵּשׁ לָנוּ אָב וְאָח׃

על פי הדברים האלה. עַל פִּי שְׁאֵלוֹתָיו אֲשֶׁר שָׁאַל, הֵזַקְקָנוּ לְהַגִּיד׃

כי יאמר. אֲשֶׁר יֹאמַר, כִּי מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן אִם וְאִם מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן אֲשֶׁר; חֲרִי זֶה שְׁמוּשׁ אֶחָד מֵאַרְבַּע לְשׁוֹנוֹתָיו שֶׁמְּשַׁמֵּשׁ כִּי, וְהוּא אִם, שֶׁהֲרֵי כִּי זֶה כְּמוֹ אִם, כְּמוֹ עַד אִם דִּבַּרְתִּי דְּבָרַי (בראשית כ״ד:ל״ג)׃

ח׳ וַיֹּאמֶר יְהוּדָה אֶל־יִשְׂרָאֵל אָבִיו שִׁלְחָה הַנַּעַר אִתִּי וְנָקוּמָה וְנֵלֵכָה וְנִחְיֶה וְלֹא נָמוּת גַּם־אֲנַחְנוּ גַם־אַתָּה גַּם־טַפֵּנוּ׃

ונחיה. נִצְנְצָה בּוֹ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, עַל יְדֵי הֲלִיכָה זוֹ תְּחִי רוּחֵךְ, שֶׁנֶּאֱמַר וַתְּחִי רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם (בראשית מ״ה)׃

ולא נמות. בָּרָעָב; בִּנְיָמִין סָפֵק יִתָּפֵשׂ סָפֵק לֹא יִתָּפֵשׂ, וְאָנוּ כֻּלָּנוּ מֵתִים בָּרָעָב אִם לֹא נֵלֵךְ, מוּטָב שֶׁתַּנִּיחַ אֶת הַסָּפֵק וְתִתְפֹּשׂ אֶת הַוַּדַּאי׃

ט׳ אָנֹכִי אֶעֶרְבֶּנּוּ מִיָּדִי תְּבַקְשֶׁנּוּ אִם־לֹא הֲבִיאֹתִיו אֵלֶיךָ וְהִצַּגְתִּיו לְפָנֶיךָ וְחָטָאתִי לְךָ כָּל־הַיָּמִים׃

והצגתיו לפניך. שֶׁלֹּא אֲבִיאֶנּוּ אֵלֶיךָ מֵת, כִּי אִם חַי׃

וחטאתי לך כל הימים. לְעוֹלָם הַבָּא׃

י׳ כִּי לוּלֵא הִתְמַהְמָהְנוּ כִּי־עַתָּה שַׁבְנוּ זֶה פַּעֲמָיִם׃

לולא התמהמנו עַל יָדְךָ, כְּבָר הָיִינוּ שָׁבִים עִם שִׁמְעוֹן וְלֹא נִצְטַעֲרְתָּ כָּל הַיָּמִים הַלָּלוּ׃

י״א וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יִשְׂרָאֵל אֲבִיהֶם אִם־כֵּן | אֵפוֹא זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ מִזִּמְרַת הָאָרֶץ בִּכְלֵיכֶם וְהוֹרִידוּ לָאִישׁ מִנְחָה מְעַט צֳרִי וּמְעַט דְּבַשׁ נְכֹאת וָלֹט בָּטְנִים וּשְׁקֵדִים׃

אפוא. לְשׁוֹן יֶתֶר הוּא, לְתַקֵּן מִלָּה בִּלְשׁוֹן עִבְרִי, אִם כֵּן אֲזַדֵּקֵק לַעֲשׂוֹת, שֶׁאִשְׁלָחֵנוּ עִמָּכֶם, צָרִיךְ אֲנִי לַחֲזֹר וּלְבַקֵּשׁ אַיֵּה פֹּה תַּקָּנָה וְעֵצָה לְהַשִּׁיאָכֶם, וְאוֹמֵר אֲנִי **זאת עשו**׃

מזמרת הארץ. מִדְּמְשַׁבַּח בְּאַרְעָא – שֶׁהַכֹּל מְזַמְּרִים עָלָיו כְּשֶׁהוּא בָא לָעוֹלָם׃

נכאת. שַׁעֲוָה׃

בטנים. לֹא יָדַעְתִּי מַה הֵם, וּבְפֵרוּשֵׁי א״ב שֶׁל רַבִּי מָכִיר רָאִיתִי פשט״ציאס וְדוֹמֶה לִי שֶׁהֵם אַפַּרְקִין׃

י״ב **וְכֶסֶף מִשְׁנֶה קְחוּ בְיֶדְכֶם וְאֶת־הַכֶּסֶף הַמּוּשָׁב בְּפִי אַמְתְּחֹתֵיכֶם תָּשִׁיבוּ בְיֶדְכֶם אוּלַי מִשְׁגֶּה הוּא׃**

וכסף משנה. פִּי שְׁנַיִם כָּרִאשׁוֹן׃

קחו בידכם. לִשְׁבֹּר אֹכֶל, שֶׁמָּא הוּקַר הַשַּׁעַר׃

אולי משגה הוא. שֶׁמָּא הַמְמֻנֶּה עַל הַבַּיִת שְׁכָחוֹ שׁוֹגֵג׃

י״ג **וְאֶת־אֲחִיכֶם קָחוּ וְקוּמוּ שׁוּבוּ אֶל־הָאִישׁ׃**

י״ד **וְאֵל שַׁדַּי יִתֵּן לָכֶם רַחֲמִים לִפְנֵי הָאִישׁ וְשִׁלַּח לָכֶם אֶת־אֲחִיכֶם אַחֵר וְאֶת־בִּנְיָמִין וַאֲנִי כַּאֲשֶׁר שָׁכֹלְתִּי שָׁכָלְתִּי׃**

ואל שדי. מֵעַתָּה אֵינָכֶם חֲסֵרִים כְּלוּם אֶלָּא תְּפִלָּה, הֲרֵינִי מִתְפַּלֵּל עֲלֵיכֶם׃

אל שדי. שֶׁדַּי בְּנִתִּינַת רַחֲמָיו וּכְדֵי הַיְכֹלֶת בְּיָדוֹ לִתֵּן, יִתֵּן לָכֶם רַחֲמִים, זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְרָשׁוֹ מִי שֶׁאָמַר לָעוֹלָם דַּי, יֹאמַר דַּי לְצָרוֹתַי, שֶׁלֹּא שָׁקַטְתִּי מִנְּעוּרַי, צָרַת לָבָן, צָרַת עֵשָׂו, צָרַת רָחֵל, צָרַת דִּינָה, צָרַת יוֹסֵף, צָרַת שִׁמְעוֹן, צָרַת בִּנְיָמִין׃

ושלח לכם. וְיִפְטַר לְכוֹן כְּתַרְגּוּמוֹ – יְפַטְּרֵנוּ מֵאֱסוּרָיו, לְשׁוֹן לַחָפְשִׁי יְשַׁלְּחֶנּוּ (שמות כ״א), וְאֵינוֹ נוֹפֵל בַּתַּרְגּוּם לְשׁוֹן וַיִּשְׁלַח, שֶׁהֲרֵי לְשָׁם הֵם הוֹלְכִים אֶצְלוֹ׃

את אחיכם. זֶה שִׁמְעוֹן׃

אחר. רוּחַ הַקֹּדֶשׁ נִזְרְקָה בּוֹ, לְרַבּוֹת יוֹסֵף (בראשית רבה)׃

ואני. עַד שׁוּבְכֶם אֶהְיֶה שַׁכּוּל מְפֻקָּח׃

כאשר שכלתי. מִיּוֹסֵף וּמִשִּׁמְעוֹן׃

שכלתי. מִבִּנְיָמִין׃

ט״ו **וַיִּקְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת־הַמִּנְחָה הַזֹּאת וּמִשְׁנֶה־כֶּסֶף לָקְחוּ בְיָדָם וְאֶת־בִּנְיָמִן וַיָּקֻמוּ וַיֵּרְדוּ מִצְרַיִם וַיַּעַמְדוּ לִפְנֵי יוֹסֵף׃**

ואת בנימין. מְתַרְגְּמִינַן וּדְבָרוּ יָת בִּנְיָמִין, לְפִי שֶׁאֵין לְקִיחַת הַכֶּסֶף וּלְקִיחַת הָאָדָם שָׁוֶה בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי; בְּדָבָר הַנִּקָּח בַּיָּד מְתַרְגְּמִינַן וּנְסִיב, וְדָבָר הַנִּקָּח בְּהַנְהָגַת דְּבָרִים, מְתַרְגְּמִינַן וּדְבַר׃

ט״ז **וַיַּרְא יוֹסֵף אִתָּם אֶת־בִּנְיָמִין וַיֹּאמֶר לַאֲשֶׁר עַל־בֵּיתוֹ הָבֵא אֶת־הָאֲנָשִׁים הַבַּיְתָה וּטְבֹחַ טֶבַח וְהָכֵן כִּי אִתִּי יֹאכְלוּ הָאֲנָשִׁים בַּצָּהֳרָיִם׃**

וטבח טבח והכן. כְּמוֹ וְלִטְבֹּחַ טֶבַח וּלְהָכִין, וְאֵין טֶבַח לְשׁוֹן צְוִוי, שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר וּטְבַח׃

בצהרים. זֶה מְתֻרְגָּם בְּשֶׁירוּתָא, שֶׁהוּא לְשׁוֹן סְעוּדָה רִאשׁוֹנָה בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי וּבְלַעַז דיזנ״ר, וְיֵשׁ הַרְבֵּה בַּתַּלְמוּד, שָׁדָא לְכַלְבָּא שֵׁירוּתֵהּ; בָּצַע אַפּוּלָא שֵׁירוּתָא, אֲבָל כָּל תַּרְגּוּם שֶׁל צָהֳרַיִם טִיהֲרָא׃

י״ז **וַיַּעַשׂ הָאִישׁ כַּאֲשֶׁר אָמַר יוֹסֵף וַיָּבֵא הָאִישׁ אֶת־הָאֲנָשִׁים בֵּיתָה יוֹסֵף׃**

י״ח **וַיִּירְאוּ הָאֲנָשִׁים כִּי הוּבְאוּ בֵּית יוֹסֵף וַיֹּאמְרוּ עַל־דְּבַר הַכֶּסֶף הַשָּׁב בְּאַמְתְּחֹתֵינוּ בַּתְּחִלָּה אֲנַחְנוּ מוּבָאִים לְהִתְגֹּלֵל עָלֵינוּ וּלְהִתְנַפֵּל עָלֵינוּ וְלָקַחַת אֹתָנוּ לַעֲבָדִים וְאֶת־חֲמֹרֵינוּ׃**

ויראו האנשים. כָּתוּב הוּא בִּשְׁנֵי יוֹד״ין, וְתַרְגּוּמוֹ וּדְחִילוּ׃

כי הובאו בית יוסף. וְאֵין דֶּרֶךְ שְׁאָר הַבָּאִים לִשְׁבֹּר בָּר לָלוּן בְּבֵית יוֹסֵף, כִּי אִם בְּפַנְדְּקָאוֹת שֶׁבָּעִיר׃ **ויראו.** שֶׁאֵין זֶה אֶלָּא לְאָסְפָם אֵל מִשְׁמָר׃

אנחנו מובאים. אֶל תּוֹךְ הַבַּיִת הַזֶּה׃

להתגלל. לִהְיוֹת מִתְגַּלְגֶּלֶת עָלֵינוּ עֲלִילַת הַכֶּסֶף וְלִהְיוֹתָהּ נוֹפֶלֶת עָלֵינוּ; וְאַנְקְלוֹס שֶׁתִּרְגֵּם וּלְאִסְתַּקָּפָא עֲלָנָא הוּא לְשׁוֹן לְהִתְעוֹלֵל, כְּדִמְתַרְגְּמִינַן עֲלִילַת דְּבָרִים – תַּסְקוּפֵי מִלִּין, וְלֹא תִּרְגְּמוֹ אַחַר לְשׁוֹן הַמִּקְרָא וּלְהִתְגּוֹלֵל שֶׁתִּרְגֵּם לְאִתְרַבְרָבָא, הוּא לְשׁוֹן גֵּלַת הַזָּהָב (קהלת י״ב), וְהַצַּב גֻּלְּתָהּ הֶעָלָתָהּ (נחום ב׳), שֶׁהוּא לְשׁוֹן מַלְכוּת׃

י״ט וַיִּגְּשׁוּ֙ אֶל־הָאִ֣ישׁ אֲשֶׁ֔ר עַל־בֵּ֖ית יוֹסֵ֑ף וַיְדַבְּרוּ֙ אֵלָ֔יו פֶּ֖תַח הַבָּֽיִת׃

כ׳ וַיֹּ֣אמְרוּ֩ בִּ֨י אֲדֹנִ֜י יָרֹ֣ד יָרַ֗דְנוּ בַּתְּחִלָּה֙ לִשְׁבָּר־אֹֽכֶל׃

בי אדני. לְשׁוֹן בַּעְיָא וְתַחֲנוּנִים הוּא, בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי בַּיָּא בַּיָּא (יבמות צ״ז:, סנהדרין ס״ד.)׃

ירד ירדנו. יְרִידָה הִיא לָנוּ, רְגִילִים הָיִינוּ לְפַרְנֵס אֲחֵרִים, עַכְשָׁו אָנוּ צְרִיכִים לְךָ (בראשית רבה)׃

כ״א וַיְהִ֗י כִּֽי־בָ֤אנוּ אֶל־הַמָּלוֹן֙ וַנִּפְתְּחָ֣ה אֶת־אַמְתְּחֹתֵ֔ינוּ וְהִנֵּ֥ה כֶסֶף־אִ֖ישׁ בְּפִ֣י אַמְתַּחְתּ֑וֹ כַּסְפֵּ֙נוּ֙ בְּמִשְׁקָלֹ֔ו וַנָּשֶׁב֥ אֹת֛וֹ בְּיָדֵ֖נוּ׃

כ״ב וְכֶ֣סֶף אַחֵ֗ר הוֹרַ֙דְנוּ֙ בְּיָדֵ֔נוּ לִשְׁבָּר־אֹ֑כֶל לֹ֣א יָדַ֔עְנוּ מִ֥י שָׂ֖ם כַּסְפֵּ֥נוּ בְּאַמְתְּחֹתֵֽינוּ׃

כ״ג וַיֹּ֖אמֶר שָׁל֣וֹם לָכֶ֑ם אַל־תִּירָ֔אוּ אֱלֹהֵיכֶ֣ם וֵאלֹהֵ֣י אֲבִיכֶ֗ם נָתַ֨ן לָכֶ֤ם מַטְמוֹן֙ בְּאַמְתְּחֹתֵיכֶ֔ם כַּסְפְּכֶ֖ם בָּ֣א אֵלָ֑י וַיֹּצֵ֥א אֲלֵהֶ֖ם אֶת־שִׁמְעֽוֹן׃

אלהיכם. בִּזְכוּתְכֶם, וְאִם אֵין זְכוּתְכֶם כְּדַאי, **ואלהי אביכם**, בִּזְכוּת אֲבִיכֶם **נתן לכם מטמון**׃

כ״ד וַיָּבֵ֤א הָאִישׁ֙ אֶת־הָאֲנָשִׁ֔ים בֵּיתָ֖ה יוֹסֵ֑ף וַיִּתֵּ֤ן מַ֙יִם֙ וַיִּרְחֲצ֣וּ רַגְלֵיהֶ֔ם וַיִּתֵּ֥ן מִסְפּ֖וֹא לַחֲמֹרֵיהֶֽם׃

ויבא האיש. הֲבָאָה אַחַר הֲבָאָה, לְפִי שֶׁהָיוּ דוֹחֲפִים אוֹתוֹ לַחוּץ עַד שֶׁדִּבְּרוּ אֵלָיו פֶּתַח הַבַּיִת; וּמִשֶּׁאָמַר לָהֶם שָׁלוֹם לָכֶם, נִמְשְׁכוּ וּבָאוּ אַחֲרָיו׃

כ״ה וַיָּכִ֙ינוּ֙ אֶת־הַמִּנְחָ֔ה עַד־בּ֥וֹא יוֹסֵ֖ף בַּצָּהֳרָ֑יִם כִּ֣י שָׁמְע֗וּ כִּֽי־שָׁם֙ יֹאכְל֣וּ לָ֔חֶם׃

ויכינו. הִזְמִינוּ, עִטְּרוּהָ בְּכֵלִים נָאִים׃

כ״ו וַיָּבֹ֣א יוֹסֵ֗ף הַבַּ֙יְתָה֙ וַיָּבִ֣יאוּ ל֔וֹ אֶת־הַמִּנְחָ֖ה אֲשֶׁר־בְּיָדָ֑ם הַבַּ֙יְתָה֙ וַיִּשְׁתַּחֲו֣וּ ל֔וֹ אָ֖רְצָה׃

הביתה. מִפְּרוֹזְדּוֹר לְטְרַקְלִין׃

כ״ז וַיִּשְׁאַ֤ל לָהֶם֙ לְשָׁל֔וֹם וַיֹּ֕אמֶר הֲשָׁל֖וֹם אֲבִיכֶ֣ם הַזָּקֵ֑ן אֲשֶׁ֥ר אֲמַרְתֶּ֖ם הַעוֹדֶ֥נּוּ חָֽי׃

כ״ח וַיֹּ֣אמְרוּ֩ שָׁל֨וֹם לְעַבְדְּךָ֜ לְאָבִ֣ינוּ עוֹדֶ֣נּוּ חָ֗י וַיִּקְּד֙וּ (וישתחו) [וַיִּשְׁתַּחֲוּ֔וּ]׃

ויקדו וישתחו. עַל שְׁאֵלַת שָׁלוֹם קִידָה – כְּפִיפַת קָדְקֹד; הִשְׁתַּחֲוָאָה – מִשְׁתַּטֵּחַ לָאָרֶץ׃

כ״ט וַיִּשָּׂ֤א עֵינָיו֙ וַיַּ֣רְא אֶת־בִּנְיָמִ֔ין אָחִ֖יו בֶּן־אִמּ֑וֹ וַיֹּ֕אמֶר הֲזֶ֣ה אֲחִיכֶ֗ם הַקָּטֹ֙ן אֲשֶׁ֤ר אֲמַרְתֶּם֙ אֵלָ֔י וַיֹּאמֶר֙ אֱלֹהִ֣ים יָחְנְךָ֔ בְּנִֽי׃

אלהים יחנך בני. בִּשְׁאָר שְׁבָטִים שָׁמַעְנוּ חֲנִינָה אֲשֶׁר חָנַן אֱלֹהִים אֶת עַבְדּוֹ (בראשית ל״ג), וּבִנְיָמִין עֲדַיִן לֹא נוֹלַד, לְכָךְ בֵּרְכוֹ יוֹסֵף בַּחֲנִינָה׃

ל׳ וַיְמַהֵ֣ר יוֹסֵ֔ף כִּֽי־נִכְמְרוּ֙ רַחֲמָ֣יו אֶל־אָחִ֔יו וַיְבַקֵּ֖שׁ לִבְכּ֑וֹת וַיָּבֹ֣א הַחַדְרָ֔ה וַיֵּ֖בְךְּ שָֽׁמָּה׃

כי נכמרו רחמיו. שְׁאָלוֹ יֵשׁ לְךָ אָח מֵאֵם? אָמַר לוֹ אָח הָיָה לִי, וְאֵינִי יוֹדֵעַ הֵיכָן הוּא; יֵשׁ לְךָ בָּנִים? אָמַר לוֹ יֵשׁ לִי י׳, אָמַר לוֹ מַה שְׁמָם? אָמַר לוֹ בֶּלַע וָבֶכֶר וְגוֹ׳; אָמַר מַה טִיבָן שֶׁל שְׁמוֹת הַלָּלוּ? אָמַר לוֹ כֻּלָּם עַל שֵׁם אָחִי וְהַצָּרוֹת אֲשֶׁר מְצָאוּהוּ, בֶּלַע שֶׁנִּבְלַע בֵּין הָאֻמּוֹת, בֶּכֶר שֶׁהָיָה בְּכוֹר לְאִמּוֹ, אַשְׁבֵּאל שֶׁשְּׁבָאוּ אֵל, גֵּרָא שֶׁגָּר בְּאַכְסַנְיָא, וְנַעֲמָן שֶׁהָיָה נָעִים בְּיוֹתֵר, אֲחִי וָרֹאשׁ – אָחִי הָיָה וְרֹאשִׁי הָיָה, מֻפִּים – מִפִּי אָבִי לָמַד, וְחֻפִּים – שֶׁלֹּא רָאָה חֻפָּתִי וְלֹא רָאִיתִי אֲנִי חֻפָּתוֹ, וָאֲרְדְּ – שֶׁיָּרַד לְבֵין הָאֻמּוֹת, כְּדְאִיתָא בְּמַסֶּכֶת סוֹטָה, מִיָּד נִכְמְרוּ רַחֲמָיו׃

נכמרו. נִתְחַמְּמוּ, וּבִלְשׁוֹן מִשְׁנָה עַל הַכְּמֵר שֶׁל זֵתִים, וּבְלָשׁוֹן אֲרַמִּי בְּמִכְמַר בִּשְׂרָא; וּבַמִּקְרָא עוֹרֵנוּ כְּתַנּוּר נִכְמָרוּ (איכה ה׳), נִתְחַמְּמוּ וְנִקְמְטוּ קְמָטִים קְמָטִים מִפְּנֵי זַלְעֲפוֹת רָעָב; כֵּן דֶּרֶךְ כָּל עוֹר כְּשֶׁמִּתְחַמְּמִין אוֹתוֹ נִקְמָט וְנִכְוָץ׃

ל״א וַיִּרְחַ֖ץ פָּנָ֑יו וַיֵּצֵ֕א וַיִּתְאַפֵּ֖ק וַיֹּ֣אמֶר שִׂ֔ימוּ לָֽחֶם׃

ויתאפק. נִתְאַמֵּץ; וְהוּא לְשׁוֹן אֲפִיקֵי מָגִנִּים (איוב מ״א), חָזָק, וְכֵן וּמְזִיחַ אֲפִיקִים רִפָּה (שם י״ב)׃

ל״ב וַיָּשִׂ֤ימוּ לוֹ֙ לְבַדּ֔וֹ וְלָהֶ֖ם לְבַדָּ֑ם וְלַמִּצְרִיִּ֞ם הָאֹכְלִ֤ים אִתּוֹ֙ לְבַדָּ֔ם כִּ֣י לֹ֤א יוּכְלוּן֙ הַמִּצְרִ֔ים לֶאֱכָ֥ל אֶת־הָעִבְרִ֖ים לָ֑חֶם כִּֽי־תוֹעֵבָ֥ה הִ֖וא לְמִצְרָֽיִם׃

כי תועבה הוא. דָּבָר שֶׁנְּאוּי הוּא לַמִּצְרִים לֶאֱכֹל אֶת הָעִבְרִים, וְאֶנְקְלוֹס נָתַן טַעַם לַדָּבָר:

ל״ג וַיִּשְׁבְּרוּ לְפָנָיו הַבְּכֹר כִּבְכֹרָתוֹ וְהַצָּעִיר כִּצְעָרָתוֹ וַיִּתְמְהוּ הָאֲנָשִׁים אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ:

הבכור כבכרתו. מַכָּה בְּגָבְיַי וְקוֹרֵא רְאוּבֵן, שִׁמְעוֹן, לֵוִי, יְהוּדָה, יִשָּׂשכָר, וּזְבוּלֻן, בְּנֵי אֵם אַחַת, הֶסֵבּוּ כַּסֵּדֶר הַזֶּה, שֶׁהִיא סֵדֶר תּוֹלְדוֹתֵיכֶם, וְכֵן כֻּלָּם. כֵּינָן שֶׁהִגִּיעַ לְבִנְיָמִין, אָמַר זֶה אֵין לוֹ אֵם וַאֲנִי אֵין לִי אֵם, יֵשֵׁב אֶצְלִי:

ל״ד וַיִּשָּׂא מַשְׂאֹת מֵאֵת פָּנָיו אֲלֵהֶם וַתֵּרֶב מַשְׂאַת בִּנְיָמִן מִמַּשְׂאֹת כֻּלָּם חָמֵשׁ יָדוֹת וַיִּשְׁתּוּ וַיִּשְׁכְּרוּ עִמּוֹ:

משאת. מָנוֹת:

חמש ידות. חָלְקוֹ עִם אֶחָיו, וּמַשְׂאַת יוֹסֵף וְאָסְנַת וּמְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם:

וישכרו עמו. וּמִיּוֹם שֶׁמְּכָרוּהוּ לֹא שָׁתוּ יַיִן וְלֹא הוּא שָׁתָה יַיִן, וְאוֹתוֹ הַיּוֹם שָׁתוּ (בראשית רבה):

פרק מ״ד

א׳ וַיְצַו אֶת־אֲשֶׁר עַל־בֵּיתוֹ לֵאמֹר מַלֵּא אֶת־אַמְתְּחֹת הָאֲנָשִׁים אֹכֶל כַּאֲשֶׁר יוּכְלוּן שְׂאֵת וְשִׂים כֶּסֶף־אִישׁ בְּפִי אַמְתַּחְתּוֹ:

ב׳ וְאֶת־גְּבִיעִי גְּבִיעַ הַכֶּסֶף תָּשִׂים בְּפִי אַמְתַּחַת הַקָּטֹן וְאֵת כֶּסֶף שִׁבְרוֹ וַיַּעַשׂ כִּדְבַר יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֵּר:

גביעי. כּוֹס אָרֹךְ, וְקוֹרִין לוֹ מדיר״נש בְּלַעַז:

ג׳ הַבֹּקֶר אוֹר וְהָאֲנָשִׁים שֻׁלְּחוּ הֵמָּה וַחֲמֹרֵיהֶם:

ד׳ הֵם יָצְאוּ אֶת־הָעִיר לֹא הִרְחִיקוּ וְיוֹסֵף אָמַר לַאֲשֶׁר עַל־בֵּיתוֹ קוּם רְדֹף אַחֲרֵי הָאֲנָשִׁים וְהִשַּׂגְתָּם וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לָמָּה שִׁלַּמְתֶּם רָעָה תַּחַת טוֹבָה:

ה׳ הֲלוֹא זֶה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה אֲדֹנִי בּוֹ וְהוּא נַחֵשׁ יְנַחֵשׁ בּוֹ הֲרֵעֹתֶם אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם:

ו׳ וַיַּשֵּׂג אֹתָם וַיְדַבֵּר אֲלֵהֶם אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה:

ז׳ וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו לָמָּה יְדַבֵּר אֲדֹנִי כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה חָלִלָה לַעֲבָדֶיךָ מֵעֲשׂוֹת כַּדָּבָר הַזֶּה:

חלילה לעבדיך. חֵלִין הוּא לָנוּ, לְשׁוֹן גְּנַאי, וְתַרְגּוּם חַס לְעַבְדָּיךְ — חַס מֵאֵת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יְהִי עָלֵינוּ מֵעֲשׂוֹת זֹאת, וְהַרְבֵּה יֵשׁ בַּתַּלְמוּד ״חַס וְשָׁלוֹם״:

ח׳ הֵן כֶּסֶף אֲשֶׁר מָצָאנוּ בְּפִי אַמְתְּחֹתֵינוּ הֱשִׁיבֹנוּ אֵלֶיךָ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְאֵיךְ נִגְנֹב מִבֵּית אֲדֹנֶיךָ כֶּסֶף אוֹ זָהָב:

הן כסף אשר מצאנו. זֶה אֶחָד מֵעֲשָׂרָה קַל וָחֹמֶר הָאֲמוּרִים בַּתּוֹרָה, וְכֻלָּן מְנוּיִין בְּבָ״ר:

ט׳ אֲשֶׁר יִמָּצֵא אִתּוֹ מֵעֲבָדֶיךָ וָמֵת וְגַם־אֲנַחְנוּ נִהְיֶה לַאדֹנִי לַעֲבָדִים:

י׳ וַיֹּאמֶר גַּם־עַתָּה כְּדִבְרֵיכֶם כֵּן־הוּא אֲשֶׁר יִמָּצֵא אִתּוֹ יִהְיֶה־לִּי עֶבֶד וְאַתֶּם תִּהְיוּ נְקִיִּם:

גם עתה כדבריכם. אַף זוֹ מִן הַדִּין אֱמֶת כְּדִבְרֵיכֶם כֵּן הוּא, שֶׁכֻּלְּכֶם חַיָּבִין בַּדָּבָר — י׳ שֶׁנִּמְצֵאת גְּנֵבָה בְּיַד א׳ מֵהֶם כֻּלָּם נִתְפָּשִׂים, אֲבָל אֲנִי אֶעֱשֶׂה לָכֶם לְפָנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין, אֲשֶׁר יִמָּצֵא אִתּוֹ יִהְיֶה לִי עָבֶד:

י״א וַיְמַהֲרוּ וַיּוֹרִדוּ אִישׁ אֶת־אַמְתַּחְתּוֹ אַרְצָה וַיִּפְתְּחוּ אִישׁ אַמְתַּחְתּוֹ:

י״ב וַיְחַפֵּשׂ בַּגָּדוֹל הֵחֵל וּבַקָּטֹן כִּלָּה וַיִּמָּצֵא הַגָּבִיעַ בְּאַמְתַּחַת בִּנְיָמִן:

בגדול החל. שֶׁלֹּא יַרְגִּישׁוּ שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ הֵיכָן הוּא:

כ״ג וַיִּקְרְעוּ שִׁמְלֹתָם וַיַּעֲמֹס֙ אִ֣ישׁ עַל־חֲמֹר֔וֹ וַיָּשֻׁ֖בוּ הָעִ֑ירָה׃

ויעמס איש על חמרו. בַּעֲלֵי זְרוֹעַ הָיוּ, וְלֹא הֵצְרִכוּ לְסַיֵּעַ זֶה אֶת זֶה לְטָעֵן׃

וישובו העירה. מְטֹרוֹפְּוֹלִין הָיְתָה, וְהוּא אוֹמֵר הָעִירָה, הָעִיר כָּל שֶׁהוּא אֶלָּא שֶׁלֹּא הָיְתָה חֲשׁוּבָה בְּעֵינֵיהֶם אֶלָּא כְּעִיר בֵּינוֹנִית שֶׁל ״ בְּנֵי אָדָם לְעִנְיַן הַמִּלְחָמָה׃

כ״ד וַיָּבֹ֣א יְהוּדָ֗ה וְאֶחָיו֙ בֵּיתָה֙ יוֹסֵ֔ף וְהוּא֙ עוֹדֶ֣נּוּ שָׁ֔ם וַיִּפְּלוּ֥ לְפָנָ֖יו אָ֥רְצָה׃

עודנו שם. שֶׁהָיָה מַמְתִּין לָהֶם׃

כ״ה וַיֹּ֣אמֶר לָהֶ֗ם יוֹסֵף֙ מָה־הַמַּעֲשֶׂ֣ה הַזֶּ֔ה אֲשֶׁ֥ר עֲשִׂיתֶ֖ם הֲלוֹא֙ יְדַעְתֶּ֣ם כִּֽי־נַחֵ֤שׁ יְנַחֵשׁ֙ אִ֣ישׁ אֲשֶׁ֔ר כָּמ֖וֹנִי׃

הלא ידעתם כי נחש ינחש וגו׳. הֲלֹא יְדַעְתֶּם כִּי אִישׁ חָשׁוּב כָּמוֹנִי יוֹדֵעַ לְנַחֵשׁ וְלָדַעַת מִדַּעַת וּמִסְּבָרָא וּבִינָה, כִּי אַתֶּם גְּנַבְתֶּם הַגָּבִיעַ׃

כ״ו וַיֹּ֣אמֶר יְהוּדָ֗ה מַה־נֹּאמַר֙ לַֽאדֹנִ֔י מַה־נְּדַבֵּ֖ר וּמַה־נִּצְטַדָּ֑ק הָאֱלֹהִ֞ים מָצָ֣א אֶת־עֲוֹ֣ן עֲבָדֶ֗יךָ הִנֶּ֤נּוּ עֲבָדִים֙ לַֽאדֹנִ֔י גַּם־אֲנַ֖חְנוּ גַּ֣ם אֲשֶׁר־נִמְצָ֣א הַגָּבִ֔יעַ בְּיָדֽוֹ׃

האלהים מצא. יוֹדְעִים אָנוּ שֶׁלֹּא סָרַחְנוּ, אֲבָל מֵאֵת הַמָּקוֹם נִהְיְתָה לְהָבִיא לָנוּ זֹאת, מָצָא בַּעַל חוֹב מָקוֹם לִגְבוֹת שְׁטַר חוֹבוֹ׃

מה נצטדק. לְשׁוֹן צֶדֶק, וְכֵן כָּל תֵּבָה שֶׁתְּחִלַּת יְסוֹדָהּ צָד״י וְהִיא בָּאָה לְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן מִתְפָּעֵל אוֹ נִתְפָּעֵל, נוֹתֵן טַ״ת בִּמְקוֹם תִּ״ו, וְאֵינוֹ נוֹתְנָהּ לִפְנֵי אוֹת רִאשׁוֹנָה שֶׁל יְסוֹד הַתֵּבָה אֶלָּא בְּאֶמְצַע אוֹתִיּוֹת הָעֵקֶר, כְּגוֹן נִצְטַדָּק מִגִּזְרַת צדק, וְיִצְטַבַּע מִגִּזְרַת צבע, וַיִּצְטָרְרוּ מִגִּזְרַת צְרִי וְצִיר אֻמּוּנִים, הִצְטַיְּדְנוּ מִגִּזְרַת צֵדָה לַדָּרֶךְ. וְתֵבָה שֶׁתְּחִלָּתָהּ סָמֶ״ךְ אוֹ שִׁי״ן, כְּשֶׁהִיא מִתְפָּעֶלֶת, הַתָּי״ו מַפְרֶדֶת אֶת אוֹתִיּוֹת הָעֵקֶר, כְּגוֹן וְיִסְתַּבֵּל הֶחָגָב (קהלת י״ב), מִגִּזְרַת סבל; מִשְׁתַּפֵּל הֲוֵית בְּקַרְנַיָּא (דניאל ז׳), וְיִשְׁתַּמֵּר חֻקּוֹת עָמְרִי (מיכה ו׳) מִגִּזְרַת שמר; וְסָר מֵרָע מִשְׁתּוֹלֵל (ישעיהו נ״ט), מִגִּזְרַת מוֹלִיךְ יוֹעֲצִים שׁוֹלָל (איוב י״ב), מִסְתּוֹלֵל בְּעַמִּי (שמות ט״ו), מִגִּזְרַת דֶּרֶךְ לֹא סְלוּלָה (ירמיהו י״ח)׃

כ״ז וַיֹּ֣אמֶר חָלִילָה֮ לִּי֒ מֵֽעֲשׂ֣וֹת זֹּאת֮ הָאִישׁ֒ אֲשֶׁ֣ר נִמְצָ֤א הַגָּבִיעַ֙ בְּיָד֔וֹ הוּא֙ יִהְיֶה־לִּ֣י עָבֶ֔ד וְאַתֶּ֖ם עֲל֥וּ לְשָׁלֽוֹם אֶל־אֲבִיכֶֽם׃ {ס}